

УДК 598.2 (477.51)

DOI 10.31654/2786-8478-2023-BN-1-30-38

Кузьменко Л. П.

кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
kuzmenko.lp2017@gmail.com
orcid.org/0009-0003-7725-6514

**ОРНІТОНАСЕЛЕННЯ БІОСТАЦІОНАРУ «ЛІСОВЕ ОЗЕРО»
ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ (ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ)**

Дослідження гніздового населення птахів проводилося студентами та викладачами Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя впродовж 2012 – 2021 років (травень-червень) на території біостаціонару «Лісове озеро» поблизу села Ядути Ніжинського району Чернігівської області України. Маршрутні обліки птахів були проведені у низці біотопів: лісові території, озеро Трубин, заплавні луки, кар'єри, сільськогосподарські угіддя.

В результаті багаторічних досліджень на даній території зареєстровано 106 видів птахів, що складає 39,7 % гніздової орнітофауни України. Гніздове орнітонаселення включає представників 14 рядів та 34 родин. Видовий склад птахів, фіксація птахів на даній території у різні роки дослідження, а також екологічні характеристики місця гніздування та характеру живлення представлені у таблиці 1.

Найчисельнішими є ряди: *Passeriformes* (63 види), *Charadriiformes* (12 видів), *Falconiformes* (7 видів), *Ciconiiformes* (6 видів). Найменш чисельними є ряди: *Anseriformes*, *Galliformes*, *Cuculiformes*, *Strigiformes*, *Apodiformes*, *Coraciiformes*, *Urupiformes*.

Найчастіше на досліджуваній території трапляються птахи, які гніздяться у кронах дерев (34,0 %). 27,3 % птахів гніздяться на землі, 21,7 % видів – у дуплах, 8,5 % птахів гніздяться біля води. Менше птахів, які гніздяться на спорудах людини (3,7 %), у норах та в приземно-чагарниковому ярусі (разом 3,8 %), та 1 вид є гніздовим паразитом.

За характером живлення переважають твариноїдні птахи (68,0 %), мають змішаний тип живлення (16,0 %), рослиноїдні – 10,4 %, всеїдні – 5,6 %.

Багаторічні дослідження птахів на окремих територіях завжди дають можливість прослідкувати зміни, які відбуваються. В останні роки активізувалося використання фермерськими господарствами пестицидів, інсектицидів та стимуляторів росту рослин. Це в свою чергу зумовлює зміни у видовому різноманітті комах, як зазначають ентомологи, так і птахів досліджуваної території. Окремі види птахів в останні роки на досліджуваній території не спостерігалися, а саме: *Vanellus vanellus*, *Streptopelia turtur*, *Dendrocopos minor*, *Lanius minor*, *Lanius excubitor*, *Acrocephalus palustris*, *Remiz pendulinus*, *Emberiza schoeniclus*.

Ключові слова: орнітонаселення, гніздові птахи, біостаціонар, Ніжинський район, Чернігівська область.

Вступ. Птахи є невід'ємною частиною всіх ландшафтів. Вони першими реагують на порушення біоценозів, і залишають непридатні для них біотопи. В останній час у зв'язку з посиленою діяльністю людини все більше ландшафтів зазнають змін, що призводить до збіднення видового різноманіття птахів. У зв'язку з цим і виникла ідея написання даної роботи.

Дослідження на даній території проводилися викладачами та студентами Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя починаючи з другої половини ХХ ст. Результати цих досліджень раніше публікувалися [1, 2, 3, 5, 6], дана робота є підсумком спостережень за останні десять років (2012 – 2021 рр.).

Починаючи з 2012 р. на біостаціонарі «Лісове озеро» та прилеглих територіях проводилися навчально-польові практики (травень – червень) з зоології хребетних

студентами природничо-географічного факультету спеціальності «Біологія» Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Територія дослідження знаходиться в околицях села Ядути Ніжинського району Чернігівської області. Поєднання різних біотопів, а саме: лісових територій, озера Трубин, заплавних луків, кар'єрів, полів, незначна кількість будівель людини та інших є досить цікавими у плані вивчення флори та фауни.

Біостаціонар є комплексом літніх дерев'яних та цегляних будиночків, розташованих на березі озера Трубин у лісі з переважанням *Pinus sylvestris*. Листяні породи представлені *Betula pendula*, *Salix alba*, *Populus nigra*, *Populus tremula*, *Quercus robur*, зрідка іншими породами.

Під час проходження практики здійснювалися радіальні виходи до різних біотопів. Обліки птахів проводили маршрутним методом. Птахи на маршруті визначалися візуально та за голосом співаючих самців. Облік птахів проводився в ранній час, що пов'язано з найбільшою активністю птахів. Для визначення птахів та їхніх гнізд користувалися визначниками [4, 7]. Систематичне положення та латинські назви птахів подано за «Анотованим списком українських наукових назв птахів фауни України» [8].

Викладення основного матеріалу. У результаті досліджень, що проводилися у гніздовий період з 2012 до 2021 р. нами були зафіксовані наступні види птахів (табл. 1).

Таблиця 1

Гніздове орнітонаселення біостаціонару «Лісове озеро»

Aves (Птахи)	Роки дослідження										Тип гніздування	Характер живлення
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ciconiiformes (Пелекоподібні)												
Ardeidae (Чаплеві)												
1. <i>Botaurus stellaris</i> (Linnaeus, 1758)	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	Кв	Тв
2. <i>Ixobrychus minutus</i> (Linnaeus, 1766)	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Кв	Тв
3. <i>Egretta alba</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
4. <i>Ardea cinerea</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
Ciconiidae (Пелекові)												
5. <i>Ciconia ciconia</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	САП	Тв
6. <i>Ciconia nigra</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	+	+	-	+	+	+	-	Кр	Тв
Anseriformes (Гусеподібні)												
Anatidae (Качкові)												
7. <i>Anas platyrhynchos</i> Linnaeus, 1758	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	Кв	З
Falconiformes (Соколоподібні)												
Accipitridae (Яструбові)												
8. <i>Milvus migrans</i> (Boddaert, 1783)	-	+	-	+	-	+	+	+	+	-	Кр	Тв
9. <i>Circus pygargus</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Тв
10. <i>Circus aeruginosus</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+	Нз	Тв
11. <i>Accipiter gentilis</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Кр	Тв
12. <i>Buteo buteo</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
Falconidae (Соколові)												
13. <i>Falco subbuteo</i> Linnaeus, 1758	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Кр	Тв
14. <i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus, 1758	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Кр	Тв

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Galliformes (Куроподібні)												
Phasianidae (Фазанові)												
15. <i>Coturnix coturnix</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	+	-	-	-	-	+	+	-	Нз	З
Gruiformes (Журавлеподібні)												
Gruidae (Журавлеві)												
16. <i>Grus grus</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Нз	Р
Rallidae (Пастушкові)												
17. <i>Crex crex</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	Нз	ТВ
18. <i>Gallinula chloropus</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	КВ	ТВ
19. <i>Fulica atra</i> Linnaeus, 1758	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	КВ	ТВ
Charadriiformes (Сивкоподібні)												
Charadriidae (Сивкові)												
20. <i>Charadrius hiaticula</i> Linnaeus, 1758	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	КВ	ТВ
21. <i>Vanellus vanellus</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	Нз	ТВ
Haematopodidae (Куликосорокові)												
22. <i>Haematopus ostralegus</i> Linnaeus, 1758	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	КВ	ТВ
Scolopacidae (Баранцеві)												
23. <i>Tringa totanus</i> (Linnaeus, 1758)	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	КВ	ТВ
24. <i>Actitis hypoleucos</i> (Linnaeus 1758)	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Нз	ТВ
25. <i>Gallinago gallinago</i> (Linnaeus, 1758)	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	КВ	ТВ
26. <i>Scolopax rusticola</i> Linnaeus, 1758	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	Нз	ТВ
27. <i>Limosa limosa</i> (Linnaeus 1758)	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Нз	ТВ
Laridae (Мартиніві)												
28. <i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1758	-	+	+	+	-	+	+	+	+	-	Нз	ТВ
29. <i>Chlidonia sniger</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Нз	ТВ
30. <i>Chlidonias leucopterus</i> (Temminek, 1815)	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	Нз	ТВ
31. <i>Sterna hirundo</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	ТВ
Columbiformes (Голубоподібні)												
Columbidae (Голубові)												
32. <i>Columba palumbus</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	Кр	Р
33. <i>Streptopelia turtur</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	Кр	Р
Cuculiformes (Зозулеподібні)												
Cuculidae (Зозулеві)												
34. <i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Гп	ТВ
Strigiformes (Совоподібні)												
Strigidae (Совові)												
35. <i>Strix aluco</i> Linnaeus, 1758	-	-	-	+	+	-	+	+	+	-	Дз	ТВ
Apodiformes (Серпокрильцеподібні)												
Apodidae (Серпокрильцеві)												
36. <i>Apus apus</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	САП	ТВ
Coraciiformes (Сиворакшеподібні)												
Alcedinidae (Рибалочкові)												
37. <i>Alcedo atthis</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Н	ТВ
Urupiformes (Одудоподібні)												
Urupidae (Одудові)												
38. <i>Urupa eups</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	ТВ
Piciformes (Дятлоподібні)												
Picidae (Дятлові)												
39. <i>Jynx torquilla</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	Дз	ТВ
40. <i>Picus canus</i> Gmelin, 1788	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Дз	З
41. <i>Dryocopus martius</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	+	+	-	+	-	+	-	Дз	ТВ
42. <i>Dendrocopos major</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	З
43. <i>Dendrocopos minor</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	Дз	З
Passeriformes (Горобцеподібні)												
Hirundinidae (Ластівкові)												
44. <i>Riparia riparia</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	Н	ТВ
45. <i>Hirundo rustica</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	САП	ТВ
46. <i>Delichon urbica</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	САП	ТВ
Alaudidae (Жайворонкові)												
47. <i>Galerida cristata</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Нз	З
48. <i>Alauda arvensis</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	ТВ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Motacillidae (Плискові)												
49. <i>Anthus trivialis</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Тв
50. <i>Motacilla flava</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Тв
51. <i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Тв
Laniidae (Сорокопудові)												
52. <i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
53. <i>Lanius minor</i> Gmelin, 1788	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	Кр	Тв
54. <i>Lanius excubitor</i> Linnaeus, 1758	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	Кр	Тв
Oriolidae (Вивільгові)												
55. <i>Oriolus oriolus</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
Sturnidae (Шпакові)												
56. <i>Sturnus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	Тв
Corvidae (Воронові)												
57. <i>Garrulus glandarius</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	Кр	В
58. <i>Pica pica</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	В
59. <i>Corvus monedula</i> Linnaeus, 1758	+	-	-	-	+	+	-	+	+	-	Дз	В
60. <i>Corvus frugilegus</i> Linnaeus, 1758	-	-	-	-	+	+	-	+	+	-	Кр	В
61. <i>Corvus cornix</i> Linnaeus, 1758	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	Кр	В
62. <i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	В
Sylviidae (Кропив'янкові)												
63. <i>Acrocephalus palustris</i> (Bechstein, 1798)	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	Прч	Тв
64. <i>Acrocephalus arundinaceus</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Прч	Тв
65. <i>Sylvia nisoria</i> (Bechstein, 1795)	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	Кр	Тв
66. <i>Sylvia atricapilla</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
67. <i>Sylvia borin</i> (Boddaert, 1783)	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	Кр	Тв
68. <i>Sylvia communis</i> Latham, 1787	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
69. <i>Sylvia curruca</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	-	+	+	-	+	+	+	-	Кр	Тв
70. <i>Phylloscopus trochilus</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-	Нз	Тв
71. <i>Phylloscopus collybita</i> (Vieillot, 1817)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Тв
72. <i>Phylloscopus sibilatrix</i> (Bechstein, 1793)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Тв
Regulidae (Золотомушкові)												
73. <i>Regulus regulus</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Кр	Тв
Muscicapidae (Мухоловкові)												
74. <i>Ficedula hypoleuca</i> (Pallas, 1764)	-	-	+	+	+	+	+	-	+	+	Дз	Тв
75. <i>Ficedula albicollis</i> (Temminck, 1815)	-	-	+	-	-	+	+	-	+	+	Дз	Тв
76. <i>Ficedula parva</i> (Bechstein, 1794)	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Дз	Тв
77. <i>Muscicapa striata</i> (Pallas, 1764)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	Тв
78. <i>Saxicola rubetra</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Тв
79. <i>Saxicola torquata</i> (Linnaeus, 1766)	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Нз	Тв
80. <i>Phoenicurus phoenicurus</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Дз	Тв
81. <i>Phoenicurus ochruros</i> (S. G. Gmelin, 1774)	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+	Дз	Тв
82. <i>Erithacus rubecula</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	+	-	-	+	-	+	-	-	Нз	Тв
83. <i>Luscinia luscinia</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Тв
84. <i>Luscinia svecica</i> (Linnaeus, 1758)	-	+	-	+	+	-	+	+	+	-	Нз	Тв
85. <i>Turdus pilaris</i> Linnaeus, 1758	+	-	-	+	-	-	-	+	+	-	Кр	З
86. <i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
87. <i>Turdus philomelos</i> C.L. Brehm, 1831	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Тв
Paridae (Синицеві)												
88. <i>Remiz pendulinus</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	Кр	З
89. <i>Parus palustris</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	Дз	З
90. <i>Parus cristatus</i> Linnaeus, 1758	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Дз	З
91. <i>Parus caeruleus</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	-	-	-	-	+	-	-	Дз	З
92. <i>Parus major</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	З
Sittidae (Повзикові)												
93. <i>Sitta europaea</i> Linnaeus, 1758	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	З
Certhiidae (Підкоришникові)												
94. <i>Certhia familiaris</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	Тв

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Passeridae (Горобцеві)												
95. <i>Passer domesticus</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	З
96. <i>Passer montanus</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Дз	З
Fringillidae (В'юркові)												
97. <i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	З
98. <i>Chloris chloris</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Р
99. <i>Carduelis carduelis</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Р
100. <i>Acanthis cannabina</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Кр	Р
101. <i>Acanthis flammea</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Кр	Р
102. <i>Carpodacus erythrinus</i> (Pallas, 1770)	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	Кр	Р
103. <i>Coccothraustes coccothraustes</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	-	+	-	-	+	-	-	-	Кр	Р
Emberizidae (Вівсянкові)												
104. <i>Emberiza calandra</i> Linnaeus, 1758	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Нз	Р
105. <i>Emberiza citrinella</i> Linnaeus, 1758	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Нз	Р
106. <i>Emberiza schoeniclus</i> (Linnaeus, 1758)	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	Нз	Р

Умовні позначення:

Тип гніздування: Кв – на воді; Кр – кронник; САП – споруди антропогенного походження; Нз – наземногніздний; ГП – гніздовий паразит; Дз – дуплогніздний; Н – норник; Прч – приземно-чагарниковий ярус.

Характер живлення: Тв – тваринний; Р – рослинний; З – змішаний тип; В – всеїдний.

За результатами наших спостережень впродовж 2012 – 2021 років було зареєстровано 106 видів птахів, що належать до 14 рядів (рис.1) та 34 родин. Найчисельнішим є ряд *Passeriformes* – 63 види (59,3%), *Charadriiformes* – 12 видів (11,3%), *Falconiformes* – 7 видів (6,6%), *Ciconiiformes* – 6 видів (5,6%), *Piciformes* – 5 видів (4,7%), *Gruiformes* – 4 види (3,7%), *Columbiformes* – 2 види (1,8%), *Anseriformes*, *Galliformes*, *Cuculiformes*, *Strigiformes*, *Apodiformes*, *Coraciiformes*, *Upupiformes* – по 1 виду (по 1,0%).

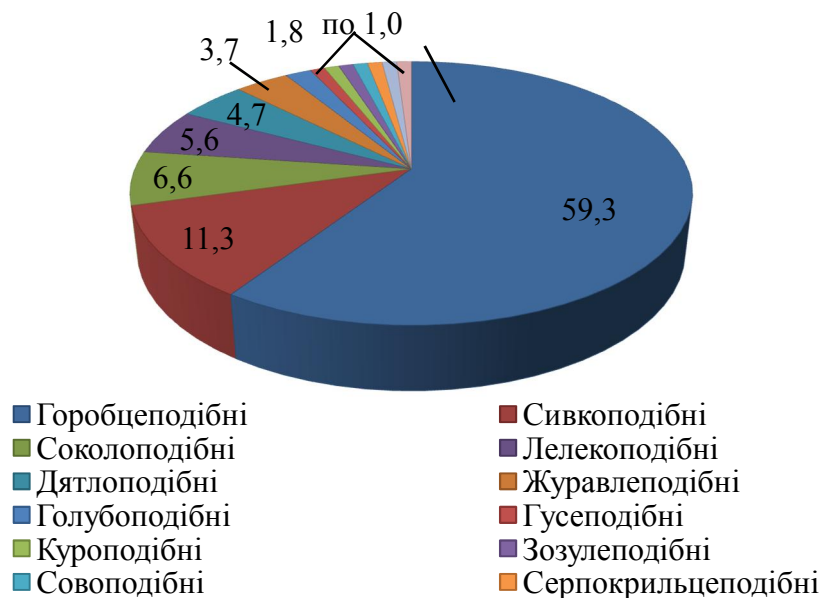

Рис. 1. Розподіл птахів за рядами

Розподіл птахів за родинami наступний (рис. 2): найчисленнішою є родина мухоловкові 14 видів (13,3%), на другому місці – кропив'янкові 10 видів (9,5%), на третьому – в'юркові 7 видів (6,7%), на четвертому – воронів 6 видів (5,7%), далі по 5 видів (по 4,7%) – родини яструбові, баранцеві, дятлові, синицеві, по 4 види (по 3,8%) – чаплеві, мартинові, по 3 види (по 2,8%) – пастушкові, ластівкові, плискові,

сорокопудові, вівсянкові, по 2 види (по 1,9 %) – лелекові, соколові, сивкові, голубові, жайворонкові, горобцеві, та по 1 виду (по 1,0 %) – качкові, фазанові, журавлеві, куликосорокові, зозулеві, совові, серпокрильцеві, рибалочкові, одудові, вивільгові, шпакові, повзикові, підкоришникові.

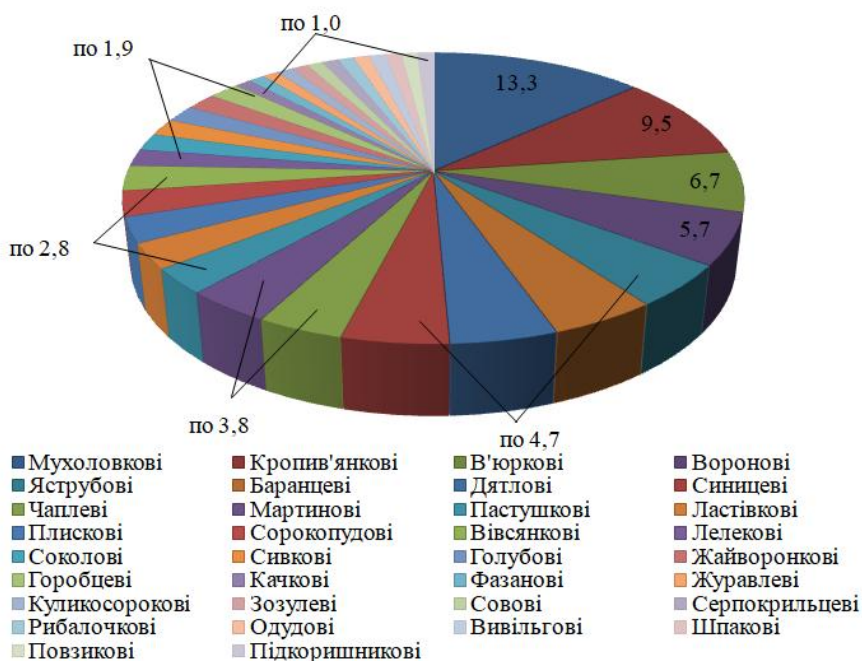

Рис. 2. Розподіл птахів за родинами

Найчисленнішими на досліджуваній території є птахи, які гніздяться у кронах дерев – 36 видів (34,0 %), на землі – 29 видів (27,3 %), у дуплах – 23 види птахів (21,7 %), коловодних – 9 видів (8,5 %), на спорудах антропогенного походження розміщують свої гнізда 4 види птахів (3,7 %), у норах та в приземно-чагарниковому ярусі гніздиться по 2 види (по 1,9 %), та 1 вид (1,0 %) є гніздовим паразитом.

Рис. 3. Розподіл птахів за місцем гніздування

За характером живлення птахи розподілені наступним чином (рис. 4): твариноїдних – 72 вид (68,0 %), мають змішаний тип живлення 17 видів (16,0 %), рослинноїдних – 11 видів (10,4 %), всеїдних – 6 видів (5,6 %).

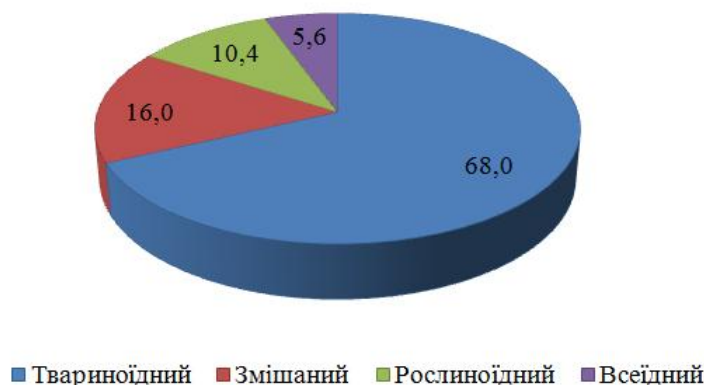

Рис. 4. Розподіл птахів за характером живлення

Висновки. За період дослідження на біостаціонарі «Лісове озеро» та прилеглих біотопів у гніздовий період ми зареєстрували 106 видів птахів, що складає 39,7 % гніздової орнітофауни України. Це можна пояснити доволі унікальним поєднання різноманітних природних біотопів у межах досліджуваної території. Відмічено представників 14 рядів з 34 родин птахів. Найчисельнішими є ряди: *Passeriformes*, *Charadriiformes*, *Falconiformes*, *Ciconiiformes* та родини: *Muscicapidae*, *Sylviidae*, *Fringillidae*, *Corvidae*.

Найбільше представництво мають птахи кронники, наземногнізді та дуплогнізді. За типом живлення переважають твариноїдні птахи.

В останні роки, під впливом посиленої антропогенної діяльності дані території зазнають суттєвих змін, що призводить до значних порушень у біоценозах. Це в свою чергу зумовлює зміни у видовому та кількісному різноманітті птахів досліджуваної території. Низка видів впродовж останніх років спостережень на досліджуваній території не реєструвалися, зокрема: *Vanellus vanellus*, *Streptopelia turtur*, *Dendrocopos minor*, *Lanius minor*, *Lanius excubitor*, *Acrocephalus palustris*, *Remiz pendulinus*, *Emberiza schoeniclus*.

Література

1. Вобленко О. С., Марисова І. В., Кузьменко Л. П., Шешурак П. М., Кедров Б. Ю. Орнітофауна (Chordata: Aves) Біостаціонара «Лісове озеро» і прилеглих територій (Чернігівська область, Україна). *Природничий Альманах*. Серія «Біологічні науки». Вип. 19. Херсон, 2013. С. 45–54.
2. Кузьменко Л. П., Салій Т. В. Вивчення видового складу птахів табору «Лісове озеро» та прилеглих територій. // *Всеукр. наук. практ. конф. «Сучасні проблеми природничих наук та методики викладання»* (до 80 річниці від дня створення природничо-географічного факультету). Ніжин, 2013. С. 56–59.
3. Кузьменко Л. П., Салій Т. В. Вивчення гніздового орнітонаселення табору «Лісове озеро» та прилеглих територій. // *Міжнар. заочна науково-практ. конференція «Актуальні питання біологічної науки»*: збірник статей. Ніжин, 2016. С. 164–169.
4. Марисова І. В. Талпош В. С. Птахи України. Польовий визначник. Київ: Вища школа, 1984. 184 с.
5. Салій Т. В., Кузьменко Л. П. Орнітонаселення (Aves) табору «Лісове озеро» та прилеглих територій (околиці села Ядути Борзнянського району Чернігівської області). *Матеріали VIII Всеукр. студент. наук. конф. «Сучасні проблеми природничих наук»*. Ніжин: Наука-Сервіс, 2013. С. 50–52.
6. Салій Т. В., Кузьменко Л. П. Фауна хребетних тварин табору «Лісове озеро» та прилеглих територій. *«Біологічні дослідження – 2015»*: збірник наукових праць. Житомир, 2015. С. 134–136.

7. Фесенко Г. В. Бокотей А. А. Птахи фауни України. Польовий визначник. Київ, 2002. 416 с.

8. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України. Київ; Львів, 2007. 112 с.

References

1. Voblenko, O.S, Marysova, Y.V., Kuz'menko, L.P., Sheshurak, P.M. & Kedrov, B.Yu. (2013). Ornytofauna (Chordata: Aves) Byostatsyonara «Lesnoe ozero» y prylehaischykh terrytorij (Chernyhovskaia oblast', Ukrayna) [Bird fauna (Chordata: Aves) of the "Forest Lake" biostation and adjacent territories (Chernihiv region, Ukraine)]. *Pryrodnychyj Al'manakh – Natural almanac*, 19, 45–54. Kherson [in Ukrainian].

2. Kuz'menko, L.P. & Salij, T.V. (2013). Vyvchennia vydovoho skladu ptakhiv taboru «Lisove ozero» ta prylehlykh terytorij [Study of the bird species composition of the "Forest Lake" camp and the surrounding areas]. *II Vseuk. nauk. prakt. konf. «Suchasni problemy pryrodnychykh nauk ta metodyky vykladannia» – II All-Ukrainian Scientific and Practical Conf. "Modern problems of natural sciences and teaching methods"*. Nizhyn [in Ukrainian].

3. Kuz'menko, L.P. & Salij, T.V. (2016). Vyvchennia hnidzovoho omitonaseleennia taboru «Lisove ozero» ta prylehlykh terytorij [Study of the nesting bird population of the "Forest Lake" camp and the surrounding areas]. *II Mizhnar. zaochna naukoivo-prakt. konf. «Aktual'ni pytannia biolohichnoi nauky» – II International Correspondence Scientific Practice. conf. "Actual issues of biological science"*. Nizhyn [in Ukrainian].

4. Marysova, I.V. & Talposh, V.S. (1984). Ptakhy Ukrainy. Pol'ovyy vyznachnyk [Birds of Ukraine. Field arker]. Kyiv: Vyscha shkola [in Ukrainian].

5. Salij, T.V. & Kuz'menko, L.P. (2013). Ornitonaseleennia (Aves) taboru «Lisove ozero» ta prylehlykh terytorij (okolytsi sela Yaduty Borznians'koho rajonu Chernihivs'koi oblasti) [Bird population (Aves) of the "Forest Lake" camp and the surrounding areas (surroundings of Yaduty village, Borznian district, Chernihiv region)]. *Materialy VIII Vseukr. student. nauk. konf. «Suchasni problemy pryrodnychykh nauk» – Materials VIII All-Ukrainian. student. of science conf. "Modern problems of natural sciences"*. Nizhyn: Nauka-Servis [in Ukrainian].

6. Salij, T.V. & Kuz'menko, L.P. (2015). Fauna khrebetnykh tvaryn taboru «Lisove ozero» ta prylehlykh terytorij [Vertebrate fauna of the "Forest Lake" camp and adjacent territories]. *Biolohichni doslidzhennia – 2015 – Biological research – 2015*. Zhytomyr [in Ukrainian].

7. Fesenko, H.V. & Bokotej, A.A. (2002). *Ptakhy fauny Ukrainy. Pol'ovyy vyznachnyk* [Birds of the fauna of Ukraine. Field marker]. Kyiv [in Ukrainian].

8. Fesenko, H.V. & Bokotej, A.A. (2007). *Anotovanyj spysok ukrains'kykh naukovykh nazv ptakhiv fauny Ukraine* [An annotated list of Ukrainian scientific names of birds of the fauna of Ukraine]. Kyiv; L'viv [in Ukrainian].

Kuzmenko L.

Candidate of Biological Sciences,
Associate Professor of Biology Department
Nizhyn Gogol State University
kuzmenko.lp2017@gmail.com
orcid.org/0009-0003-7725-6514

BIRD POPULATION OF THE "FOREST LAKE" BIOSTATION AND ADJACENT TERRITORIES (CHERNIGIV REGION)

The study of the nesting population of birds was conducted by students and teachers of Mykola Gogol Nizhyn State University during 2012–2021 (May–June) on the territory of the "Forest Lake" biostation near the village of Yaduty, Nizhyn District, Chernihiv Region, Ukraine. Route records of birds were carried out in a number of biotopes: forest areas, Trubyn Lake, floodplain meadows, quarries, agricultural lands.

As a result of many years of research, 106 species of birds have been registered in this territory, which is 39,7% of the nesting avifauna of Ukraine. The nesting bird population includes representatives of 14 orders and 34 families. The species composition of birds,

the fixation of birds on this territory in different years of the study, as well as the ecological characteristics of the nesting place and the nature of feeding are presented in Table 1.

The most numerous orders are: Passeriformes (63 species), Charadriiformes (12 species), Falconiformes (7 species), Ciconiiformes (6 species). The least numerous orders are: Anseriformes, Galliformes, Cuculiformes, Strigiformes, Apodiformes, Coraciiformes, Upupiformes.

Birds nesting in the crowns of trees (34,0 %) are most often found in the studied area. 27,3 % of birds nest on the ground, 21, 7 % of species nest in hollows, 8,5 % of birds nest near water. There are fewer birds that nest on human structures (3,7 %), in burrows and in the ground-shrub layer (total 3,8 %), and 1 species is a nest parasite.

By nature of nutrition, animal-eating birds predominate (68,0 %), with a mixed type of nutrition (16,0 %), herbivores – 10,4 %, omnivores – 5,6 %.

Long-term studies of birds in individual territories always provide an opportunity to follow the changes that are taking place. In recent years, the use of pesticides, insecticides and plant growth stimulants by farms has intensified. This, in turn, causes changes in the species diversity of insects, as noted by entomologists, and birds of the studied area.

Some species of birds have not been observed in the studied area in recent years, namely: Vanellus vanellus, Streptopelia turtur, Dendrocopos minor, Lanius minor, Lanius excubitor, Acrocephalus palustris, Remiz pendulinus, Emberiza schoeniclus.

Key words: ornitopopulation, nesting birds, biostation, Nizhyn district, Chernihiv region.

**Стаття до редакції надійшла 18.04.2023 року
Рецензію на статтю отримали 03.05.2023 року**